

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

دانشکده: علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

رویکرد جمهوری اسلامی ایران

به صلح در جهان امروز

استاد راهنما:

دکتر محمد ستوده آرانی

استاد مشاور:

حجه الاسلام و المسلمین دکتر نجف لک زایی

نگارش:

علی خلجی

شهریور ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هدیه به پیشگاه امام عصر حضرت حجت ابن الحسن، مهدی

موعود، منجی عالم بشریت و پیام آور عدالت و صلح در جهان

تشر و قدردانی

به ثمر رسیدن این اثر مرهون راهنمایی ارزشمند، عالمانه، مشفقانه و بی دریغ اساتید فرهیخته جناب آقای دکتر محمد ستوده و حضرت حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر لکزایی می باشد که صمیمانه از ایشان تشر و قدردانی می نمایم.

همچنین از پدر فاضل و ارجمند و مادر مهربانم که همواره دعایشان توشه راهم بوده است، کمال تشر را دارم.

و نیز از صبوری و گذشت همسر دلسوز و فرزندان دلبندم که در طول این مدت مرا تحمل کردند قدرانی می نمایم.

چکیده:

مسئله صلح، یکی از آرزوهای مهم و دیرینه بشر در طول تاریخ بوده است که امروزه نیز از مسائل اصلی و اساسی دولتها در عرصه نظام بین الملل می‌باشد. مهمترین وجه صلح، مربوط به پایداری و عادلانه بودن آن است که همه کشورها بر آن تأکید دارند. فرضیه‌ای که این پژوهش در پی اثبات آن است، این است که ایران اسلامی رسیدن به صلح پایدار را، در گرو اجرای عدالت در روابط بین الملل می‌داند و بر این اساس برقراری آرامش و امنیت در روابط کشورها با یکدیگر، بر اساس ایمان به عدالت و در سایه دستورات الهی تحقق می‌یابد.

حداقل دو رویکرد ایجابی و سلبی در تعریف صلح وجود دارد. رویکرد اسلام نیز معطوف به جنبه سلبی صلح نمی‌باشد، بلکه صلح واقعی بر آمده از وضعیتی است که در آن حقوق ملت‌ها رعایت شده و عوامل تهدید صلح از بین برود. وضعیت کنونی نظام بین الملل به گونه‌ای است که تحقق صلح در آن، به خاطر تهدیدات عمده‌ای که وجود دارد، ممکن نمی‌باشد. جمهوری اسلامی ایران به این وضعیت انتقاد داشته و عواملی از قبیل رقابت تسلیحاتی، رقابت قدرتهای بزرگ، تروریسم، ظلم، فقر و گرسنگی را، از جمله عوامل تهدید صلح در جهان می‌داند.

برای تحقق صلح، در دو شاخص عمده باید تحول اساسی صورت پذیرد. تحول در کارگزار انسانی که با تربیت انسانها و سرمشق قرار گرفتن از تعالیم انبیاء و با ایمان، عدالت و تهذیب انسانها ممکن خواهد شد. تحول دوم در ساختار روابط بین الملل است که با رفع سیستم رقابتی قدرتهای بزرگ، احترام به حق حاکمیت ملت‌ها، توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌های بین المللی صورت می‌پذیرد. این تحول در سازمانهای بین المللی نیز به صورت تحول در رهبری، استقلال سازمان، رفتار و قوانین سازمانهای بین المللی، صورت می‌گیرد. در عین حال از منظر ایران اسلامی، تحول در کارگزار انسانی مهمترین راهکار دست یابی به صلح پایدار و عادلانه می‌باشد.

واژگان کلیدی: صلح، نظام بین الملل، جمهوری اسلامی ایران، صلح عادلانه

فهرست تفصیلی مطالب

ی	چکیده:
أ	فهرست تفصیلی مطالب
د	مقدمه:
د	طرح تفصیلی پژوهش
۱	بیان مسئله
۱	سؤال اصلی
۲	فرضیه
۲	مفروضات
۲	سؤالات فرعی
۲	مفاهیم و متغیرها
۳	اهداف
۳	سابقه
۵	روش گردآوری اطلاعات
۵	سازماندهی
۶	فصل اول
۶	مفاهیم و چارچوب نظری
۷	تعاریف صلح
۹	تحول در مفهوم صلح
۱۰	رابطه مفهوم صلح و امنیت:
۱۱	موضوع صلح در نظریه‌های روابط بین الملل
۱۱	الف) نظریه واقع گرایی:
۱۴	ماهیت انسان از منظر واقع گرایی
۱۵	۱- ماهیت انسان از نظر ماکیاولی
۱۷	۲- ماهیت انسان از نظر هابز
۱۷	ب) نظریه نو واقع گرایی:
۱۹	ج) نظریه لیبرالیسم:
۲۰	ماهیت انسان از منظر لیبرالیسم:
۲۱	۱- ژان ژاک روسو:
۲۲	۲- گرسیوس:
۲۲	۳- کانت:
۲۴	د) نظریه سازه انگاری
۲۸	هویت و شکل گیری منافع:
۳۰	دولت در نگاه سازه انگاری

۳۱	حاکمیت در سازه انگاری
۳۲	ه) نظریه اسلام.....
۳۲	۱) مفهوم صلح عادلانه در اسلام:.....
۳۴	۳) نظریه اصالت جنگ:.....
۳۹	۳) نظریه اصالت صلح:.....
۴۴	۴) اصالت صلح و استثناء جنگ.....
۴۷	۵- دستاوردهای نظری
۴۹	خلاصه فصل اول.....
۵۱	فصل دوم
۵۱	وضعیت صلح در روابط بین الملل موجود از دیدگاه
۵۱	جمهوری اسلامی ایران.....
۵۲	مقدمه
۵۳	انقلاب اسلامی و هویتی متفاوت در عرصه نظام بین الملل
۵۵	الف) رویکرد امام خمینی به صلح در روابط بین الملل.....
۵۵	۱- نقش کار گزاران انسانی در ایجاد صلح بین المللی
۵۵	انسان موجودی دو ساحتی:.....
۵۸	انسان موجودی تربیت پذیر:.....
۵۹	۲- وضعیت صلح از دیدگاه امام خمینی در جهان امروز
۶۵	۳) عوامل تهدید در روابط بین الملل موجود.....
۶۵	قدرتهای بزرگ:.....
۶۶	رقابت تسلیحاتی:.....
۶۹	تروریسم:.....
۷۱	استعمار ملل تحت ستم:.....
۷۴	گرسنگی و فقر:.....
۷۶	سازمانهای بین المللی:.....
۷۷	حقوق بشر:.....
۸۰	اسرائیل:.....
۸۳	ب) رویکرد مقام معظم رهبری به صلح در روابط بین الملل.....
۸۴	۱- نقش کار گزار انسانی در ایجاد صلح بین الملل:.....
۸۶	دو ساحتی بودن انسان:.....
۸۸	ارادة انسان:.....
۸۹	۲- وضعیت صلح از دیدگاه مقام معظم رهبری در جهان امروز
۹۵	۳) عوامل تهدید صلح در روابط بین الملل موجود.....
۹۵	ساختار نظام بین الملل سلطه:.....
۹۹	الف) جایگاه کشورها در نظام بین الملل سلطه.....

۱۰۱	ب) جایگاه کشورهای اسلامی در نظام بین الملل سلطه.....
۱۰۶	رقابت تسلیحاتی:
۱۰۸	تروریسم:.....
۱۱۲	سازمانهای بین المللی:
۱۱۳	حقوق بشر:
۱۱۶	گرسنگی و فقر:
۱۱۹	اسرائیل:
۱۲۲	خلاصه فصل دوم
۱۲۴	فصل سوم.....
۱۲۴	راهکارهای برقراری صلح پایدار و عادلانه.....
۱۲۴	در روابط بین الملل از منظر ایران اسلامی.....
۱۲۵	مقدمه:.....
۱۲۶	۱- تحول در کار گزار انسانی روابط بین الملل.....
۱۲۶	الف: لزوم تربیت انسانها.....
۱۲۷	ب: سرمشق قرار دادن انبیاء الهی
۱۲۸	ج: ویژگی کار گزار.....
۱۲۸	۱- ایمان به خدا.....
۱۲۹	۲- عادل بودن
۱۳۰	۳- مهذب بودن
۱۳۳	۲. تحول در ساختار روابط بین الملل
۱۳۳	الف - حذف سیستم رقابتی قدرتهای بزرگ و سلطه آمریکا
۱۳۷	ب - احترام به حق حاکمیت ملتها.....
۱۴۱	د- وضع قواعد و قواعد و مقررات عادلانه بین المللی
۱۴۲	۱- تحول در منابع قانون گذاری.....
۱۴۵	۲- مقابله با ناقضین قوانین بین الملل
۱۴۶	۳- رعایت عادلانه حقوق بشر
۱۴۸	۴- رعایت منافع مستضعفین جهان
۱۴۹	۵- مقابله با قوانین تبعیض آمیز
۱۵۱	ه. تحول در نهادها و سازمانهای بین المللی
۱۵۲	۱- تحول در رهبری و هدایت سازمان بین المللی
۱۵۳	۲- استقلال نهادها و سازمانهای بین المللی.....
۱۵۴	۳- تحول در رفتار سازمانهای بین المللی
۱۵۶	۴- لزوم اعتبار داشتن سازمان بین المللی.....
۱۵۷	خلاصه فصل سوم.....
۱۵۸	نتیجه:

مقدمه:

طرح تفصیلی پژوهش

بیان مسئله

یکی از محورهای اصلی سیاست خارجی و روابط بین الملل، مربوط به مطالعات صلح می‌باشد. دست یابی به صلح از خواسته‌های همه کشورها، سازمانها و نهادهای بین المللی است. در این زمینه دیدگاهها و نظرات متعددی مطرح شده است. مطالعات صلح، در سالهای پس از جنگ جهانی اول ۱۹۱۹-۱۹۱۴ اهمیت یافت. که البته با گذشت زمان در نیمه دوم قرن بیستم از اهمیت بیشتری برخوردار گردید و در این مقطع بود که نظریات اندیشمندانی مانند کانت درباره صلح پایدار شهرت خاصی یافت. نظریات ضدجنگ و خلع سلاح عمومی در قالب نظریه‌های ایده آلیستی که در پی کنترل نظام بین الملل و جهت دهی به سیاست‌ها، و رفتار دولتها، جهت دستیابی به صلح عمومی میان کشورها هستند. و در مقابل، نظریات واقع گرایی، که نگاه خوشبینانه‌ای به صلح پایدار در روابط بین الملل ندارند، دو نظریه مسلط درباره صلح در نظام بین الملل می‌باشند. در این میان، بیان دیدگاهها و نظرات جمهوری اسلامی ایران درباره ماهیت و ابعاد صلح در عرصه روابط بین الملل، اهمیت می‌یابد زیرا جمهوری اسلامی ایران همواره دست یابی به صلح واقعی و پایدار را مورد تأکید قرار داده است. در عین حال از طرف کشورهای قدرتمند، مانند امریکا به جنگ افروزی و شرارت متهم شده است. علاوه بر آن، اسلام نیز به عنوان منبع قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران، از طرف غرب به عنوان دینی جنگ طلب معرفی می‌گردد. لازم است مسئله صلح و نوع نگاه ایران اسلامی به نظام بین الملل و ماهیت روابط کشورها مورد مطالعه قرار گیرد.

سؤال اصلی

ایران اسلامی دارای چه رویکردی جهت رسیدن به صلح پایدار در روابط بین المللی (جهانی)

می‌باشد؟

فرضیه

ایران اسلامی رسیدن به صلح پایدار را، در گرو اجرای عدالت، در روابط بین المللی (جهانی)

می‌داند.

مفروضات

۱- مؤلفه‌های صلح از منظر ایران اسلامی با مؤلفه‌های صلح از منظر غرب تفاوت دارد.

۲- برقراری صلح، از اهداف مهم دولتهاست.

سؤالات فرعی

۱- وضعیت صلح در روابط بین الملل موجود از دیدگاه جمهوری اسلامی ایران چیست؟

۲- راهکارهای برقراری صلح پایدار و عادلانه در روابط بین الملل از منظر ایران اسلامی

چیست؟

مفاهیم و متغیرها

مفاهیم:

رویکرد: ترجمه کلمه approach است و به معنای راهی که ما را به مقصد و کیفیت بالاتر

رهنمون می‌سازد.

روابط بین الملل: مجموعه اقدامات و واکنشهای متقابل واحدهای حکومتی و نیز نهادهای غیر

دولتی و همچنین روندهای سیاسی میان ملتها اطلاق می‌شود.

صلح عادلانه: برقراری آرامش و امنیت در روابط کشورها بایکدیگر بر پایه ایمان به عدالت در سایه

دستورات الهی می‌باشد.

متغیر مستقل: عدالت در روابط بین الملل

متغیر وابسته: صلح عادلانه

اهداف

این پژوهش، ابعاد رویکرد جمهوری اسلامی ایران را نسبت به مسئله صلح جهانی در عرصه روابط بین الملل مشخص می کند. این دیدگاه می تواند در روابط بین الملل و سیاست خارجی مورد استفاده قرار گیرد.

پژوهش فوق به جهت رفع اتهام از جمهوری اسلامی ایران، که از سوی کشورهای غربی به خشونت و حمایت از تروریسم، متهم است، ضرورت دارد و در این پژوهش باید با بیان علمی و تخصصی رویکرد واقعی ایران که صلح پایدار بر اساس آموزه های دینی است مطرح گردد.

علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده

برقراری صلح و جلوگیری از خشونت و جنگ از اهداف مهم دولت ها در عرصه بین الملل می باشد و روند تکاملی روابط بین الملل در گرو تحقق یافتن صلح واقعی است. تبیین رویکرد ایران اسلامی می تواند به ادبیات نظری آن کمک نموده و دیدگاه های مسالمت آمیز ایران را نشان دهد.

سابقه

در حوزه مطالعات صلح و رویکرد ایران به صلح در جهان امروز، متأسفانه پژوهش گسترده ای صورت نپذیرفته است و عمده پژوهش هادر حوزه مطالعات صلح و جنگ از نظر اسلام می باشد. ذیلاً به چند اثر مهم تر اشاره می نمایم.

آثار جنگ از دیدگاه فقه اسلامی و هبه زحیلی

این اثر در نوع خود، نخستین اثری است که مبحث جنگ و صلح را، در اسلام و حقوق بین الملل عمومی به طور گسترده و مبسوط مورد پژوهش قرار داده است. و تلاش داشته که اصل در روابط میان مسلمانان و غیر مسلمانان را، بر اساس صلح نمایان سازد. با این همه دلایل اصالت صلح از استحکام

لازم برخوردار نیست و با این که نویسنده اهل تسنن بوده و از بیان دیدگاه‌های شیعی غفلت نکرده است اما مغفول ماندن برخی از دیدگاه‌ها در این اثر مشهود می‌باشد.

جنگ و صلح در اسلام علی تقی زاده اکبری (پژوهشکده تحقیقات اسلامی)

این پژوهش درباره‌ی مؤلفه‌ها و تدوین نظام دفاعی اسلام می‌باشد و مبحث قوانین و مقررات جنگ و صلح را در اسلام بیان نموده، اما به مبحث صلح در روابط بین الملل و نیز دیدگاه جمهوری اسلامی ایران به صلح در جهان امروز اشاره‌ای نداشته است.

صلح و منازعه در روابط خارجی دولت اسلامی حسین ارجبینی

هدف اصلی نویسنده‌ی کتاب، تئوری پردازی درباره‌ی مبانی روابط خارجی دولت اسلامی می‌باشد. و به بیان آرا و اندیشه‌ی فقها، در روابط خارجی دولت اسلامی پرداخته است. نویسنده در این اثر نظریه‌ی صلح عزت مدار را مطرح می‌کند و نتیجه می‌گیرد صلح در روابط خارجی دولت اسلامی به معنای بی تفاوتی و محصور شدن در داخل مرزهای ملی نیست و دولت اسلامی باید بر اساس اصول ترسیم شده‌ای مانند عدالت، پایداری به تعهدات، حفظ عزت با دیگر دولت‌ها رابطه داشته باشد. در این کتاب نظریه ارائه شده از انسجام کاملی برخوردار نیست همچنین نویسنده به ساختارهای موجود در روابط بین الملل توجه نداشته و واقعیات موجود را در نظر نگرفته است.

حقوق جنگ و صلح عبدالاحمد فیاض جاغوری

نویسنده این کتاب به مفهوم جنگ، جهاد و صلح پرداخته و عمدتاً به صلح از منظری سلبی توجه کرده است. هم چنین نویسنده با یک نگاه فقهی، به بیان برخی از قوانین و مقررات جنگ و جهاد پرداخته و به ابعاد بین المللی آن و نیز واقعیات موجود کمتر پرداخته است.

جنگ و صلح در قانون اسلام دکتر مجید خدوری، دکتر حمید الله حیدرآبادی

نویسنده کتاب از مسیحیان عراقی مقیم آمریکا است. او با استناد به مدارکی در زمینه ی جنگ و صلح بر طبق قوانین و مقررات اسلام، این کتاب را تألیف نموده است. کتاب فوق الذکر، عمدتاً چگونگی روابط مسلمین را با سایر ملل در روابط بین دول در گذشته نشان می دهد. هرچند تلاش هایی نیز برای تطبیق دادن اسلام، با اصول و مقاصد روابط بین الملل کنونی نیز کرده است، با این همه استنادات در این کتاب نیاز به بحث و نقد دقیق متخصصان و فقیهان می باشد.

روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات و داده ها بصورت کتابخانه ای می باشد.

سازماندهی

این پژوهش در سه فصل و با هدف بررسی و تحلیل رویکرد جمهوری اسلامی ایران به صلح در جهان امروز و با توجه به ادبیات سازه انگاری و بر اساس رویکرد اسلام به صلح مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

درفصل اول این رساله، کلیات و مفاهیم و چارچوب نظری بحث شده است و صلح در رویکردهای مختلف بررسی، و نهایتاً صلح از منظر اسلام تحلیل شده و به عنوان اصل اولیه مورد تأکید قرار می گیرد. درفصل دوم نیز تلاش خواهد شد، وضعیت صلح در روابط بین الملل موجود، از دیدگاه جمهوری اسلامی ایران بررسی شود.

فصل سوم، به راهکارهای برقراری صلح پایدار و عادلانه، در روابط بین الملل از منظر ایران اسلامی اشاره خواهد گردید.

در پایان نیز، جمع بندی و نتیجه گیری از مجموع مباحث ارائه خواهد گردید.

فصل اول

مفاهیم و چارچوب نظری

تعاریف صلح

یکی از مفاهیم مهم و ارزشمندی که بشر همواره آرزوی تحقق آن را داشته، صلح است. صلح از جمله واژه‌های مورد بحث در تمام مکاتب روابط بین الملل می‌باشد. تمام نظریه پردازان تلاش داشته اند، تا تصویر روشنی از صلح در نظام بین الملل نشان دهند. به عبارت دیگر هدف از تلاش یک نظریه پرداز، اهتمام در تعریف دقیق پدیده‌ای چون صلح، در نظریات روابط بین الملل است. زیرا صلح مهمترین مقصود در عرصه نظام بین الملل می‌باشد.

برای مفهوم صلح تعاریف متعددی در کتب و فرهنگ نامه‌های سیاسی درج شده است. این تعاریف، عمدتاً اشاره به حالتی طبیعی، عادی و بدون جنگ است: «صلح حالت آرامش داخلی در یک کشور و روابط عادی با کشورهای دیگر، فقدان جنگ و نیز فقدان نظام تهدید»^۱

بنابر این صلح، حالتی نه جنگ و نه صلح را شامل نمی‌شود. نظیر حالتی که ایران و عراق پس از جنگ هشت ساله داشتند. در سایر فرهنگ نامه‌ها نیز تقریباً مشابه تعریف فوق ارائه شده است. در فرهنگ جامع علوم سیاسی ذیل واژه صلح آمده است:

«صلح در عرف سیاسی، به حالت عدم مخاصمه بین کشورها اطلاق می‌شود. بین کشورهایی که در حال جنگ هستند، صلح در حالی برقرار می‌گردد که بین آنها پیمان صلح به امضا برسد. آتش بس در جنگ و حالت ترک مخاصمه، نظیر وضعی که بین ایران و عراق یا کشورهای عربی، اسرائیل (باستثنای مصر) وجود دارد صلح تلقی نمی‌شود، زیرا این کشورها هر آن ممکن است بدون اخطار قبلی وارد جنگ شوند»^۲

۱. آقا بخشی، علی، فرهنگ علوم سیاسی، نشر تندر، ۱۳۶۳، چاپ اول، ص ۱۹۲.

۲. طلوعی، محمود، فرهنگ جامع علوم سیاسی، چاپ اول ۱۳۷۲، نشر علم، انتشارات سخن ص ۶۰۲.

واژه صلح، در علم حقوق نیز به کار می‌رود، که به معنی سازش و پایان یافتن اختلاف بین دو یا چند نفر گویند. و نیز به معنای دوستی، آشتی و صفا بین زن و شوهر استفاده می‌شود. دکتر حسن انوری در فرهنگ بزرگ سخن، چهار معنا برای صلح تشریح می‌نماید: «۱. حالتی که بر اثر پایان یافتن ناآرامی و جنگ، به صورت دایم یا موقت، در یک منطقه یا سرزمین پدید می‌آید. ۲. پایان یافتن ناآرامی و جنگ به صورت دایم یا موقت، در یک منطقه یا سرزمین. ۳. پایان یافتن ناسازگاری و اختلاف، بین دو یا چند نفر، معمولاً با دخالت و میانجی‌گری دیگران، آشتی ۴. دوستی، آشتی و صفا»^۱ در آموزهای دینی از صلح با عبارت سلم یاد می‌شود. صیغه سلم و سلام به معنی صلح و مسالمت می‌باشد «سلم» به کسر و «اسلام» به یک معناست، و «سلم» به معنای طلب صلح و آرامش است.»^۲

در لغت نامه دهخدا آمده است: «سلم، آشتی و صلحی که در مقابل جنگ باشد؛^۳ همچنین در قرآن کریم، سوره بقره آمده است که: «یا ایها الذین آمنوا ادخلوا فی السلم کافة...»^۴؛ «ای مؤمنین، همگی در صلح و سلم درآید»

در فرهنگ ابجدی سلم به معنای تسلیم شدن آمده است، اما در اصطلاح سیاستمداران دست از جنگ کشیدن و اعلام آتش بس و تسلیم شدن به دشمن است.^۵

در یک دسته بندی کلی، می‌توان گفت که صلح در سه معنا به کار می‌رود ۱- معنای لغوی که به معنای دوستی، آشتی و سازش است. ۲- معنای حقوقی که پایان یافتن ناسازگاری و نزاع بین دو یا

۱. فرهنگ بزرگ سخن، دکتر حسن انوری، انتشارات سخن، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۱، ص ۴۷۵۷.

۲. طبرسی فضل بن حسن، تفسیر جوامع الجامع، مترجمان، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، نوبت چاپ دوم ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۲۶۶.

۳. علی اکبر، دهخدا، لغت نامه، تهران، چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، شماره مسلسل ۱۲۲، ص ۶۰۰.

۴. سوره بقره آیه ۲۰۹.

۵. فرهنگ ابجدی عربی-فارسی، ذیل واژه سلم.

چند نفر است ۳- در معنای سیاسی، که پایان اختلاف و جنگ بین دو کشور و یا همزیستی مسالمت آمیز بین کشورها را نیز صلح می‌نامند.

البته صلح مفهوم صلح تحولات وسیعی یافته که در صفحات بعد به آن اشاره می‌نمائیم

تحول در مفهوم صلح

مفهوم صلح به لحاظ ماهوی دچار تغییرات اساسی شده است. از این منظر صلح به دو بخش

تقسیم می‌شود: ۱- صلح سلبی یا منفی ۲- صلح ایجابی یا مثبت

۱- صلح سلبی (منفی): در این تعریف، صلح از معنای بسیطی برخوردار است و صرفاً عدم

جنگ را در بر می‌گیرد. بنا بر این تعریف از صلح، هرگاه کشوری مورد تهدید، توسل به زور، یا اعمال

خشونت و تجاوز قرار نگیرد، صلح تحقق یافته است. ایجاد برخی از سازمانهای بین‌المللی، مانند

سازمان ملل نیز برای تحقق صلح به همین معنا می‌باشد. بنابراین صلح یکی از موضوعات فرعی امنیت

قرار می‌گیرد و مفهومی مخالف جنگ را دارد «از حیث سنتی صلح، موضوع فرعی مطالعات امنیتی

بوده و بیش تر مفهوم تهدید و زور نظامی مد نظر بوده اند. معمولاً اندیشه گران حوزه امنیت به صلح به

عنوان مفهوم مخالف جنگ توجه داده اند و برایش استقلال ذاتی‌ای قائل نبوده اند. این وضعیت با

توجه به سلطه رویکرد واقع‌گرا پس از سال ۱۹۴۵ تشدید شده و صلح را در حوزه مطالعات امنیتی به

حاشیه می‌راند.»^۱

صلح ایجابی (مثبت): در این برداشت از صلح، باور بر این است که مبارزه با جنگ و فقدان

آن، صرفاً صلح را به ارمغان نمی‌آورد، بلکه با ایجاد برابری اجتماعی و آزادی فردی و اجتناب از

اعمال زور می‌توان به صلح واقعی دست یافت. طرفداران این برداشت از صلح، معتقدند که علت

۱. افتخاری، اصغر، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی ۱۳۸۱، ص ۱۸۵.

وقوع جنگ باید بررسی شود و این گونه نیست که صرفاً با فقدان جنگ، صلح، استقرار یابد. ریشه‌های جنگ می‌تواند، عواملی چون فقر، گرسنگی، تبعیض، نقض حقوق بشر، استبداد و ... باشد و با خشکاندن ریشه‌ها می‌توان به یقین از بروز جنگ جلوگیری کرد و صلح واقعی را مستقر نمود.

رابطه مفهوم صلح و امنیت:

در گذشته صلح و امنیت از جمله مفاهیمی بودند که اغلب در حوزه نظامی و گاهی نیز در حوزه سیاسی کاربرد داشتند. این رویکرد سنتی معتقد بود که صلح موضوع فرعی امنیت است و زمانی که امنیت ایجاد می‌شود، صلح محقق می‌گردد. از این منظر، صلح استقلال ذاتی نداشته و زیر مجموعه امنیت است که از آن به صلح سلبی یاد می‌شود. اما با گذشت زمان و در پی مسلط شدن رویکرد آرمان‌گرایان، مفهوم صلح، معنای مستقلی یافت و دیگر زیر مجموعه امنیت واقع نمی‌شود. بر این اساس مفهوم صلح، به لحاظ ماهوی متحول شده است نگاه امروزی به ماهیت صلح نگاهی متفاوت از گذشته است که دیگر وابسته به امنیت نیست.

زیرا در این دیدگاه باور بر این است که مبارزه با جنگ که عامل سنتی تهدید صلح بود، مبارزه با نتیجه است و مبارزه نتیجه ثمری نخواهد داشت. مبارزه با جنگ زمانی کار ساز است که صلح واقعی را به ارمغان خواهد آورد. و آن مقابله با معلول و زمینه‌های بروز خشونت می‌باشد، که به آن صلح ایجابی گویند.

مفهوم امنیت نیز در ابعاد وسیع سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و.. معنا یافته است. امروزه حتی امنیت، علاوه بر وجوه سخت افزاری، ابعادی نرم افزاری نیز پیدا کرده است. هر چند تهدیدات نظامی و سیاسی، همچنان مهمترین عوامل تهدید کننده صلح و امنیت محسوب می‌شوند.

در نتیجه می‌توان گفت، در نگاه سنتی و یا سلبی، صلح تحت تأثیر امنیت است و تقریباً با امنیت به یک معنا به کار برده می‌شود. اما در نگاه ایجابی امنیت و صلح تحول ماهوی یافته و هر یک جدا از یکدیگر معنا می‌شوند.

موضوع صلح در نظریه‌های روابط بین الملل

در بررسی و پژوهش در مطالعات صلح، با رویکردهای متفاوتی مواجه می‌شویم که هر یک از منظرهای متفاوت صلح را تبیین نموده‌اند. شناخت این رویکردها می‌تواند به پژوهشگر این امکان را بدهد که با بررسی نظریات مختلف صلح، به جمع‌بندی مطلوبی دست یابد. در ادامه بحث نظریات مختلف صلح از دیدگاه اسلام نیز بیان می‌شود.

الف) نظریه واقع‌گرایی:

رویکرد رئالیسم به عنوان سنتی دیرپا در روابط بین‌الملل، به اشکال مختلفی حضور داشته و قدمت زیاد آن، باعث تولید پژوهش‌های عمیقی در رشته علوم سیاسی، خصوصاً در غرب گردیده است. تا آنجا که یکی از جریان‌های اصلی در روابط بین‌الملل می‌باشد.

موضوعات اصلی مطرح شده در این رهیافت، عمدتاً در چهار کلید واژه کلی خلاصه می‌شود: قدرت، امنیت، جنگ، علائق ملی. به نحوی که در مطالعات تاریخی در دوره باستان و عصر مدرن، پژوهش‌ها عمدتاً بر این چهار مفهوم استوار بوده است. و متفکرین متعددی از یونان باستان تا عصر پست مدرن، مطالعات خود را در عرصه‌های مختلف انسانی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حکومتی و نحوه تعاملات آنها را، در این پارادایم و با محوریت چهار مفهوم فوق به عنوان پیش فرض استوار ساخته‌اند.